

27-nji awgust sahaba gyrgynçylygy: Harre

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 24 января, 2025

27-nji awgust sahaba gyrgynçylygy: Harre 27-nji AWGUST SAHABA GYRGYNÇYLYGY: HARRE

Hijriniň 63-nji ýylynda (Zülhijçe aýynyň 27-ne), milady hasaby bilen 683-nji ýylyň 27-nji awgustynda bolup geçen we yslam taryhynyň iň gandöküşikli wakalaryndan bolan «Harre wakasy» arap-emewi dinçiliginiň amala aşyran sahaba gyrgynçylygydyr. Haçparaz inkwizisiýadan birnäçe asyr öň bolup geçen bu gandöküşlik buthana inkwizisiýasyny ganatlandyran dinçi jenaýatlaryň iň ulusydyr.

Emewi arapçylygyna garşy çykandyklary üçin pygamber şäheri Medinede segseni sahaba bolan on müňe golaý adamyň ganyna

galyndy. Sylag hökmünde «Pygamber şäheri üç gije-gündiz emewi ganhorlarynyň ygtyýarlygyna berildi». Ýagny, ganhorlara islän zadyny etmäge idin berildi. Pursatdan peýdalanan azgynlar 900 aýalyň namysyna degdi. Şu zorlukdan doglan atasy näbelli çagalara «Harre zürýady» diýildi.

Käbir sahabalar öldürilmedigem bolsa, agyr gynamalara sezewar edildi. Bulardan biri Ebu Said el-Hudriniň sakgalynyň gyly ýeke-ýeke ýolnup, jebri-jepalar içinde dady-perýat etdirildi. (İbn Kuteýbe; «el-İmâme we's-Siýase, 1/180-190).

Bularyň barsy «möminleriň halyfynyň buýruklaryna garşy çykylyp, dini pesat ýoluna gysardýarlar, bulagaýlyk edýän günäkärleriň diniň bähbidi üçin amana getirilmegi wajypdyr!» tutarygy bilen edildi. Tutarygy kesgitläň we buýrugy çykaranam «Allanyň ýer ýüzündäki saýasy we möminleriň emiri» atlary bilen tutulmagy ýene bir «dini buýrugy» öwrülen Ýezitdi (ölümi 64/683). Hawa, Hezreti Hüseyiniň (r.a) başyny kesdiren Ýezit... Harre wakasynyň detallaryna seredip geçeliň. Medinäniň golaýynda harre (wulkaniki ýer) diýilýän ýerleriň biri Garret-Wakymda bolup geçen uly çaknyşyk emewi patyşasy Ýezidiň güýçleri bilen medinelileriň arasynda bolup geçipdir.

Medine halky häkimiýetiň zorluk-zulumlaryna we ahlaksyzlyklaryna garşy çykyp, Ýezidiň halyflykdan, ýagny döwlet ýolbaşçysy wezipesinden el çekmegini talap etdi. Muny halyflyga garşy topalaň saýan Ýezit emewilere bagly we pygamber nesline bolan ýigrenji bilen öňe saýlanan Muslim ibn Ukbäniň (ölümi 63/683) serkerdeliginde uly goşun toplap, Medinä ýollady.

Ýezidiň goşunynyň umumy sany on müň bilen 29 müň aralykda bolandyhy aýdylýar. Sahaba gandary Müslimiň ýanynda ýer alan 500 adamlyk serkerde düzümi bolsa rumlardan saýlanyp alnypdy. Olara garşy çykan Medine halkynyň diňe imanlary, eradasy we bireme şehit bolma arzuwlary bardy. Guraly, ýaragy gylyçdyr gama we taýakdy.

Gyrgynçylyk talaňçylygyň we aýal-gyzlary zorlamagyň yzyndan Ýezide boýun sunýandygyňa edilen kasamy täzelemäge geçdi. Gözi ganly serkerde Muslim şeýle buýruk berdi: «Kasam şu şekilde bolmaly: Ýezidiň guly boljakdygyma boýun sundum.» Käbirleri muňa garşy çykyp, «Allanyň kitabynda we pygamberiň sünnetine boýun sundum» diýjekdigini aýtdy. Şeýle görnüşde kasam etmek islänleriň barsy öldürildi.

Muslim kesen sahaba başlaryny we ýesir düşen sahabalary Ýezide

ýollady. Ýezit bularyň garşysyna geçip, Uhud günü ar ýerine salma aýdymalaryny aýran Ibnüs-Sibariniň Bedirde öldürilen müşrikleriň arynyň alynandygyny beýan eden şygryny okady.

Müslim Medine ýeňişiniň yzyndan derrew Mekgä ugrady. Ibnüz Zübeýriň Käbede bukulandygyny bahana edip, Beýtullany manjynyk bilen weýran etdi, soňam oda berdi.

Ýezit iň uly sylag-serpaýy meşhur sahabalary öldüren esgerlere berdi. Taryhçy Ibn Sad (ölümi 230/844) bu esgerleriň belli bir wagtdan soň ýene Ýezidiň buýrugy bilen öldürilendigini ýazýar. Bu hut emewi-imperial taktikasydyr: Ilki agzyny ýagjartdygym bolsun diýip sylag-serpaý edýär, geplemesinler diýibem soň öldürip ýitirim edýär...

Şu gün bu taktikany özüne ýapjalyk eden «ýaranlaryna» ABŞ ulanýar.

Ýaşar NURY ÖZTÜRK.

«TIMETÜRK», 31.08.2009 ý. Taryhy makalalar